

O'ZBEKISTON – FINLANDIYA TA'LIMINING UMUMNAZARIY VA AMALIY
MASALALARI

Sharipova Durdona Kamoldin qizi

Nizomiy nomidagi TDPU tarix fakulteti 2 – bosqich talabasi

Anatatsiya: *Ushbu maqolada yangi ta'lim tizimi, zamonaviy bugungi kun uchun nafaqat O'zbekiston balki jahon hamjamiyati uchun ham to'g'ri bo'lgan ta'lim tizimi sifatida Finlandiya ta'limining ustuvor yo'l sifatida qaraliyotgani o'quvchilar va talaba yoshlar uchun umumiy olganda jamiyat uchun qaysi ta'lim yo'nalishi foydaligi, nega aynan Finlandiya ta'lim tizimi dunyoda oldingi qarotlarda turayotgani, ushbu tizim o'z ichiga nimalarni qamram olgan, yosh avlodga ta'lim berish strukturasi nimalardan iborat ekani, qolaversa O'zbekiston ta'limi bilan qanday o'xshash va farqli jihatlari mavjudligi. Bugungi kunda Finlandiya ta'lim tizimining qaysi jihatlari bizning ta'limimizga olib kirilganini ko'rib chiqamiz. Va keyingi vaqt mobaynida aynan shu tizimga o'tish uchun qanday farmon qarorlar ishlab chiqilyotgani haqida bilib olamiz.*

Kalit so'zlar: *ta'lim tizimi, dunyo maktablari, reyting, metodika, ilg'or xorijiy tajribalar, zamonaviy yondashuvlar, TIMSS, PIRLS, PISA, TALIS, pedagog maqomi, Ta'lim to'g'risida qonun, Kredit- modul*

Har bir mamlakat o'z kelajagini mustakam poydevor asosida qurish uchun eng avvalo davlatidagi yosh avlodni tarbiyalash masalasiga etibor qaratadi. Bugungi kunda nafaqat Osiyo mamlakatlari, balki Yevropaga ham o'z shuhrati bilan kirib borayotgan ta'lim Finlandiya tizimi reytingi yuqori hisoblanadi. Finlandiya davlati Yevropaning shimoliy qismida joylashgan, boshqaruv shakliga ko'ra respublika, 5 ta guberniyadan iborat bo'lib 1981 – yil o'zini o'zi boshqarish huquqini olgan. Bugungi kunda esa, Finlandiya dunyoning nufuzli tahliliy markazlar fikriga ko'ra, "Dunyoning eng yaxshi mamlakati", "Erkaklar va ayollar huquqlari teng mamlakat", "Dunyoning eng stabil mamlakati", "Dunyoning eng xavfsiz mamlakati", "Dunyoning eng qulay mamlakati" degan nomlariga sazovor bo'lgan.

Finlandiya o'z – o'zini boshqarish huquqini olgandan so'ng turli sohalarni rivojlanishtirishga yo'naltirilgan islohotlar o'tkaza boshladi. Finlyandiyaning asosiy ta'lim to'g'risidagi qonunida (1998 yil) Finlyandiya ta'limining uchta asosiy maqsadi belgilab berilgan:⁸

1. O'quvchilarga hayotda zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni berish;
2. Jamiyatda rivojlanish va tenglikni targ'ib qilish hamda;
3. Butun mamlakat bo'ylab ta'lim sohasida tenglikni ta'minlash¹.

Finlyandiya ta'limining asosiy g'oyasi — ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar barcha bolalar uchun sifatli ta'lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash, ularni jamiyatning faol fuqarolari sifatida voyaga yetkazish va mustaqil hayotga

¹ Muqaddamxon Saidrasulova — O'zbekiston Milliy universiteti tayanch doktoranti, «Gazeta.uz» kolumnisti

tayyorlashdan iborat. Mamlakatda bepul maktabgacha ta'lim va umumiy o'rta ta'lim barcha uchun kafolatlangan. Va ularda maktablar hech qanday toifalashmagan ya'ni u yerda nufuzli va oddiy maktab degan tushuncha mavjud emas. Maktab barcha bolalar uchun majburiy va tekin, bolalar umumta'lim maktablarida 7 yoshdan 17 yoshgacha tahsil oladilar. 2 qismga bo'lsak bo'ladi 1) boshlang'ich (1- 6 sinfgacha)

2) tayanch o'rta ta'lim (7-9 sinflar)

Boshlang'ich ta'limda ular birlashtirilgan sinf rahbaridan bilim olsalar, tayanch ta'limdan iqtisoslashgan fan o'qtuvchisidan saboq oladi.

Ushbu o'rinda O'zbekistondagi ta'limdagi tizim bilan solishtirganda: 1- 4 sinflar boshlang'ich ta'lim hisoblanib ularga maxsus birlashtirilgan 1 ta o'qtuvchi dars mashg'ulotlarini olib boradi. O'quvchilar 5- sinfga o'tgandan so'ng shu fan mutaxasisi hisoblangan o'qtuvchilardan saboq oladilar.2017 - yili O'zbekistonda 9 yillik o'quv darsturidan 11 yillik maktab rejimiga o'tiladi.Bu davrda maktabda o'quvchilar tayanch o'rta ta'limni egallagandan so'ng Oliy o'quv yurtlariga hujjat topshira oladilar.

Finlandiya maktablarida ma'lum fanga iqtisoslashgan maktablar yo'q.Barcha fanlar bir meyorda o'zlashtiriladi. O'qtuvchi uchun maxsus dastur belgilab berilmagan. Maktabdagi har bir o'qtuvchi iqtidorli hisoblanib, o'z rejasi asosida darsni tashkillaydi.Va eng asosiysi o'qtuvchi tomonidan hech qachon o'quvchilarni bir- birlari bilan solishtirilibir o'quvchini boshqa o'quvchibilan qiyoslash mumkin emas .Shuningdek o'quvchilar darsni yaxshi o'zlashtirishlari uchun ham dars vaqtini sal kechroq 9⁰⁰dan 9- ⁴⁵ largacha bo'lib dars oralig'idagi tanafus uzoqroq vaqt bo'ladi.Har bir o'qish kunida 3 tagacha fan o'qitiladi.

Yana Finladiya ta'limidagi quydagi farqli jihatlar mavjud:

1. Finlandiyada "o'qituvchi" kasbi – obro'li kasb hisoblanadi. Oliy ta'lim maskanlarida o'qituvchi bo'lish ishlashga juda katta konkurs mavjud;
2. Fin maktablarida eng asosiysi — o'quvchini mustaqil hayotga tayyorlashi, deb hisoblanadi. Shuning uchun ham ularga mustaqil bilim olishni o'rgatishadi. Bolalar yodlab olingan formulalar o'rniga, spravochnik, kalkulyator va internetdan foydalanishni o'rganadi;
- 3 . Bir fanni boshqa fanlar o'rnida chuqurroq o'rganish ma'qullanmaydi. Masalan finlar matematikani san'atdan ko'ra chuqurroq o'rganish kerak deb hisoblamaydi;
4. Nogiron va qobiliyatlari bolalar bir sinfda o'qishadi;
5. Kichik sinflarda bolalarga uy vazifasi berilmaydi, imtihon topshirmaydi va ularga baho qo'yilmaydi;
6. Fin maktablari shiori shunday: Biz bolani yo hayotga tayyorlaymiz, yo – imtihonga. Biz birinchisini tanladik". Shuning uchun ham fin maktablarida faqat bir marta – o'quvchi 16 yoshga to'lganda imtihon topshiriladi;²(Xalqaro ta'lim assotsiasiyasi (IEA)ning PRILS bo'yicha internet ba'zasidan.)

Ushbu tamoyillar Finladiya ta'limining o'ziga xos jihatlari hisoblanadi.Ushbu yo'nalishlar bo'yicha Yangi O'zbekistonda ham qator ishlar qilinmoqda.Jumladan :

2024- yil 1 – fevraldan boshlab kuchga kirgan „Pedagogning maqomi son qarori“² O‘qituvchi qatlamining jamiyatni yuksaltiruvchi ildiz ekanligi isbot bo‘la oladi. Finlandiyadagi o‘qtubchilarning asosiy shiorlari o‘quvchilarni hayotga tayyorlashdan iboratdir. Ular dars davomida mustaqil fikrlashga o‘rgatadilar. O‘quvchilar akademik natijalarini baholash faqatgina 6 va 9-sinfni tamomlayotgan vaqtda amalga oshiriladi. Bizda O‘quvchilar bilimni baholab borish va ularni sinfdan-sinfga ko‘chirish uchun bosqichli nazorat imtihonlari va yakuniy attestatsiyalar bo‘lib o‘tadi. Shuningdek ularda ma‘lum bir fanni boshqalargan nisbatan chuqur o‘rganish mavjud bo‘lmasa , bizda ayrim fanlarga iqtisoslashgan maktab va litselarni ko‘rishimiz mumkin. Inklyuziv ta‘lim sohasida nogironligi bor bolalarni 2021- yildan har sinfga ko‘pi bilan 3 nafardan nogironligi bor bolalarni qamrab olishga ruhsat berilganligini ko‘ramiz³.

Shu zaylda O‘zbekiston ham asta-sekin jahon talablariga moslashtirilayotgan o‘quv tamoyillaridan foydalangan holda yangiliklar joriy qilinmoqda. Xususan oxirgi 2 -3 yildagi maktab darsliklariga nazar tashlasak unda zamonaviy qo‘llanmalar o‘quvchini o‘ziga jalb qilib , mustaqil fikrlashga undaydigan qilib iqtisoslashgan. Va oliy ta‘limga Kredit modulning kirib kelgani. Kredit-modul tizimi, bu — ta‘limni tashkil etish jarayoni bo‘lib, o‘qitishning modul texnologiyalari jamlamasi va kredit o‘lchovi asosida baholash modeli hisoblanadi. Uni bir butunlikda olib borish serqirra hamda murakkab tizimli jarayondir. Kredit-modul tamoyilida ikkita asosiy masalaga ahamiyat beriladi:

talabalarning mustaqil ishlashini ta‘minlash; talabalar bilimni reyting asosida baholash⁴ O‘zi dastlab Kredit ilk marotaba XVIII va XIX asrlarda AqSh universitetlarida joriy etilgan bo‘lib, o‘quv jarayonlarini liberalizatsiya qilish, talabaning haftalik akademik yuklamasini belgilab berish maqsadida yaratilgan bo‘ladi. Keyinchalik boshqa davlatlar ta‘limiga bu modul kira boshladi. 2020-yildan O‘zbekitonga ham kirib keldi. Bu ham jahon tajribalarini ta‘lim tizimida qo‘llashga misol bo‘ladi.

Shu va shu kabi islohotlar jahon miqyosida baholanib boriladi. TIMSS, PIRLS, PISA, TALIS kabi xalqaro baholash dasturlari orqali turli yo‘nalishlar bo‘yicha reytinglar aniqlanadi va e‘lon qilinadi. Davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan 2021-yilda o‘tkaziladigan PISA xalqaro tadqiqotida bizning o‘quvchilar ham ishtirok etishi, xalqaro arenalarda O‘zbekiston ham o‘zini munosib tarzda namoyon etishi uchun qator ishlar amalga oshirilmoqda.

XULOSA qilib aytganda O‘zbekiston nafaqat Finlandiya tajribalari balki boshqa rivojlangan davlatlar tajribalaridan joydalanishimiz bu ta‘lim sifatini oshirish, Yangi O‘zbekiston uchun kelajak avlodni to‘g‘ri tarbiyalash, yoshlarni o‘z fikr va mustaqil qarashlariga ega shaxs, sifatli kadr bo‘lib yetishib chiqishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu siz va biz uchun har doim ustuvor vazifa bo‘lib kelgan.

² Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, 01.02.2024-y., 03/24/901/0082-son

³ O‘zbekistonda „Ta‘lim to‘g‘risida“gi qonun 2020- yil 23- sentabr

⁴ Sherzod Mustafoqulov, Mansur Sultonov. „Kredit-modul tizimiga o‘tish nima uchun kerak? Maqsad, mohiyat va afzallik“

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotming poydevori. - Toshkent, 1997
2. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. T. 2011
3. O. D. Rahimov, O. M. Turғunov, Q. O. Mустафаев, X. J. Rўзиев. Замонавий таълим технологиялари /Тошкент, "Фан ва технология нашриёти", 2013й.
4. A. Abduqodirov, R. Ishmuhammedov. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" T.: 2008
5. S. Usmonov. "Pedagogik texnologiya asoslari" T.: 2004